

Forfatter: Holberg, Ludvig

Titel: LIIGBEGIÆNGELSE

Citation: Holberg, Ludvig: "LIIGBEGIÆNGELSE", i Holberg, Ludvig: *Værker i tolv bind 3-7: Komedier*, udg. af F. J. Billeskov Jansen, Rosenkilde og Bagger, 1969-1971, s. 451.
Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-holb06val-shoot-workid122728.pdf> (tilgået 13. april 2021)

Anvendt udgave: Værker i tolv bind 3-7: Komedier

LIIGBEGIÆNGELSE Med THALIAÆ AFSKEEDS TALE Forestillet til allersidste Slutning af DE DANSKE ACTEURS Den 25. Februarii 1727

452

Personerne i Comoedien

- HENRICH
privilegeret Acteur
- SCHUMACHER
som Bedemand
- MADEMOISELLE HIORT
- HAMMER
- MONTAIGU

453

Den danske Comoedies Liigbegiængelse Indledning

⌘ Da Skuepladsen i Lille Grønnegade aabnedes, den 23. September 1722, med Molières Komедie Gniieren, indledtes Forestillingen med en Prolog, som var skrevet af Frederik Rostgaard og blev fremsagt af Komédiens Muse:

⌘ Thalia er mit Navn, en Jomfrue fuld af Glæde Begyndelsen var straalende; til Førsteopforelsen af Den politiske Kandestøber, den 25. September, var Tilløbet saa stort, at ikke alle kunde komme ind. Skønt hver Spilleaften gav 200 Rigsdaler i Kassen, var det svært at faa Overskud; der skulde betales Forlystelsesskat, som gik til Fattigvæsnet. Det var i Begyndelsen 10% af Bruttoindtægten, men nedsattes til 6 Rigsdaler om Ugen. Den største Anstødsten var dog Teatrets Startgæld; lige fra Begyndelsen red man paa Veksler. Da Teatret for fulde Huse spillede Den ellefte Junii, ved Sommerterminen 1723, var det selv paa Fallittens Rand. Men Stormen blev redet af, og den 2. Sæson, 1723-24, kom godt i Gang, da der i Februar 1724 kom Forbud mod at holde Maskerader og Assembler, og det var netop disse offentlige Forlystelser, der gav Komédiehuset højst fornødne Ekstraindtægter. Den tredie Sæson tog sin Begyndelse, men fik en for tidlig Ende i Februar 1725, da Kreditorerne gjorde Arrest i Teaterkassens Indhold, og Spillet maatte indstilles. Et Aar laa Komédien død. Saa kom der Liv i den igen, i Februar 1726. Aktørerne spillede paa Deling, idet de betalte Ko- 454 mediehusets Ejer 10 Rigsdaler pr. Aften. Truppen gjorde sit bedste, Holberg leverede nyt; en livlig, men ikke trøstefuld Sommer gik til Ende; man spillede til ind i Juli.

⌘ I Begyndelsen af Oktober 1726 begyndte Vinterforestillingerne paa usikre Vilkaar. Takket være Den Stundesløse kom man igennem til Decembers Slutning. Fra Midten af Januar til Enden af Februar 1727 holdtes Fastelavnsspil, hvor atter Den Stundesløse samt Pernilles korte Frøiken-Stand gjorde Virkning. Men Publikum svigtede de fleste Aftener; en Aften maatte man aflyse: der var kun 8 Rigsdaler i Kassen (se Billed 138). Men den 25. Februar 1727 var det Slut: Efter Opførelse af et Holberg-Stykke, man véd ikke hvilket, fremførtes Den danske Comoedies Liigbegiængelse, som afsluttedes med, at Thalia, den fordums saa glade Jomfru, med nedtrykt Hoved holdt Sørgetalen.

⌘ Holberg var dermed færdig med Lille Grønnegadeteatret. Med de Forestillinger, som Aktørerne endnu fik Lejlighed til at opføre April-Juli 1728, har han vistnok ikke haft nogen Forbindelse.

⌘ *Tekstgrundlag.* Holberg optog ikke det lille Lejlighedsstykke i Den danske Skueplads; Stykket kom bort for ham, men da Bogtrykkeren J. J. Høpffner præsenterede ham for Stykket, kendtes han ved det og tillod Trykning, som da skete 1746. Denne Tekst optrykkes her, i Redaktion af F. L. Liebenberg, Holbergs Comoedier, VIII, 1854, S. 13 ff. Af en Afskrift ved Benjamin Dass, som nogle Steder synes at indeholde den oprindelige Form, er nogle Varianter meddelt i Kommentaren.

⌘ *Litteratur.* Eiler Nystrøm. Den danske Komédies Oprindelse, 1918. - Anne E. Jensen. Studier over europæisk drama i Danmark 1722-1770, 1968.

455

|X

SCEN. 1

|X

HENRICH.

kommer ind, staaer længe i Tanker, og endelig tager et Papiir op af Lommen og siger: Den Hund har nok skrevet mig et X for et V. Men det er ligemeget; thi jeg haver dog intet at betale med. Lad see engang, hvad han har skrevet op for sidste Uge.

Debet for Sr. Henrich, privilegerede Acteur udi Grønnegade, som følger:

Acteur udi Grønnegade? Hvem mon den Skurk seer mig an for? Jeg maa engang læse videre. 456 Den 18. Febr. *Tre Kummens-Kringler og et halv Glas hvidt Øll til at fordøye Maden med.*

Det er sandt nok; thi det var kuns et halv Glas, derfor ligger de Kringler endnu i min Mave.

Den 19. dito. *Erter for 3 Skilling, Suur-Stæg for 3 og en halv Skilling, Berge-Fisk for 2 Skilling med Sinnop og Smør over, item en frisk Simle.*

Han har ret; men det var min Troe ikke ævret Smør. Han havde ikke gjort ilde, om han havde sat: med Sinnop og Fæt; thi det havde i det ringeste en Couleur de Skoefæt, og staaer endnu i min Hals.

Den 20. og 21., *som er hans tvende ordinaire Faste-Dage.*

Merker vel, han siger ordinaire Faste-Dage, hvilket giver tilkiende, at jeg og har nogle extraordinare.

Den 20. og 21., *som er hans ordinaire Faste-Dage, intet uden et Brev Knaster-Tobak og en Pibe, som han strax betalte ved at forskaffe min Husfrue en Loge paa Galleriet, da de spillede Jeppe paa Bierget.*

Gid du faae en U-lykke din Jøde! at sette din Kone paa Galleriet mod en Pibe! det bekiender jeg, den Pibe er 10 dobbelt betalt.

Den 22. *Hønsekiøds-Suppe med Boller udi for 6 Skilling, Peberrods-Kiød for 7 Skilling, Suur-Kaal og Flesk for 5 Skilling, Boghvede-Grød kaagt i Melk med Rosiner for 3 Skilling, item 3 Simler og 6 Kruus Øll.*

Det er sandt, jeg aad sterk den Dag; der er ingen anden Profit ved disse Faste-Dage.

Den 23. *var han ikke tilstæde, betaler derfor ikkun 8 Skilling for hans Stoel samt Tallerken, som stod ledig.*

Jeg skal betale 8 Diævle, din Tyv!

Den 24. *En god Skind-Suppe, og intet andet den Dag.*

Det er sandt nok; det var ogsaa nok, thi der gaaer kuns en eeneste saadan Suppe paa et Menneskes Liv.

Kiøbenhavn, den 25. Januarii.

Henrich Suur-Stæg. Manu mea propria. 457 Han har ikke sat Summa Summarum; men det er ligemeget, thi jeg agter aldrig at betale det, efterdi jeg har intet at betale med. Dersom Comoedierne havde continueret, havde jeg dog kundet spise ham af med nogle Sedler til de underste Loger. Men der seer jeg Schumacher komme; jeg kand ærgre mig, naar jeg seer den Karl saa Spæk-feed i saadanne mavre Tider.

|X

SCEN. 2

Schumacher. Henrich.

|X

SCHUMACHER.

Henrich! Hvad skal vi spille i næste Uge?

|X

HENRICH.

Banqverotte.

|X

SCHUMACHER.

Den Comoedie kiender jeg ikke.

|X

HENRICH.

Det er endelig ikke fuldkommen en Comoe- die ; thi den er noget Tragoedisk i Enden.

|X

SCHUMACHER.

Faaer jeg nogen Rulle der udi?

|X

HENRICH.

En Hoved-Rulle.

|X

SCHUMACHER.

Af hvem er dette Stykke giort?

|X

HENRICH.

Der ere 3 eller 4 Authores, som haver haft den Godhed, at forstrække os nogle Vahre i denne forbigangne Vinter.

|X

SCHUMACHER.

Nu forstaaer jeg nok hvad du meener. Men har du saa slette Tanker om Comoedien?

|X

HENRICH.

Ja vist; thi jeg hører --- Men der seer jeg Mademoiselle Sophie komme i sorte Klæder; hvad mon det vil sige?

|X

SCEN. 3

Mademoiselle Hiort. Schumacher. Henrich.

|X

SCHUMACHER.

Hvorfor gaaer I saa sort, Mademoiselle?

|X

MADEMOISELLE HIORT.

Aa, den lange Syge er dog den visse Død; de adskillige Anstød, som Comoedien haver haft i denne Vinter, er endelig falden ud til en hver Dags Feber, hvoraf hun døde i Morges imellem 9 og 10.

458

|X

HENRICH.

Aa Himmel! Er den gode Kone død? Jeg tænkte det nok; thi hun har seet forbandet ilde ud i denne Vinter.

|X
SCHUMACHER.

Ja dette, at hun gispede saa tit, har aldrig staaet mig an. Men gjorde hun intet Testamente, førend hun døde?

|X
MADEMOISELLE HIORT.

Jo mænd! Jeg kand ikke sige andet end at hun jo var meget genereuse. Hun befalede, at den heele overblevne Gasse Penge skulde deeles lige imellem Acteurerne og Actricerne.

|X
HENRICH.

Hvad! skal jeg, som altid haver haft de store Ruller, ikke have meer end han?

|X
SCHUMACHER.

Hvilke forbandede Indbilledinger! mon jeg ikke haver saa store Ruller som du?

|X
HENRICH.

Du rnaa have Fanden! Jeg protesterer mod Testamentet.

|X
SCHUMACHER.

Du er vel undskyldt, en Grønskolding som du.

|X
HENRICH.

Hør! klør din Ryg, saa ---

|X
SCHUMACHER.

Hør! klør dine Kiæver, lille Monsieur, saa - - -

|X
MADEMOISELLE HIORT.

Ey, værer dog stille, og lader mig tale ud! Saasart Testamentet var gjort, aabnede vi Gassen, og fandt ---

|X
SCHUMACHER.

Hvad fandt I?

|X
MADEMOISELLE HIORT.

At den var gandske tom.

|X
HENRICH.

Hillemænd! saa er det best, at vi ophæver Processen.

|X
MADEMOISELLE HIORT.

Men tvert imod fandt vi udi en Lædike en Optegnelse paa en Gield, som Comoedien er geraaden udi,

hvilken Arvingerne ved Testamentet betaler, hver efter Proportion.

|X
SCHUMACHER.

Hillemænd! da vil du faae et forbandet Smæk, Henrich! du som har haft de store Ruller.

|X
HENRICH.

Jeg har ikkun ageret Tiener, men du Herre. Jeg veed, Tieneren betaler ikke saa meget som Herren.

459

|X
SCHUMACHER.

Ey, du jo har haft de store Ruller. Jeg vil ikke betage dig din Ære.

|X
HENRICH.

Jeg gaaer min Troe fra Arv og Gield. Men der seer jeg en Bedemand komme.

|X

SCEN. 4

Hammer som Bedemand. De andre.

|X
HAMMER.

til Acteurerne. Saasom det har behaget den Dydziirede Madame Comoedien, ved en sagte Død at tage Afskeed fra Verden i Dag imellem 9 og 10 Slet, saa er hendes dienst-ydmygste Petition, Forlangende og Begiering hos høyst-ærede Seigneurs, at lade sig indfinde i Dag hos Seigneur Montaigu, boendes hos en Bilthugger paa Kongens Nye-Torv, for at assistere med deres Geleide og Comitat. Man ønsker, saasnart som mueligt er, Occasion og Leylighed til at tiene dem igien udi lige Tilfælde.

|X
HENRICH.

Det ønske vi ikke, Hr. Bedemand! men jeg kand troe, at det er saa Bedemands Stil.

|X
HAMMER.

Han er saa god og falder mig ikke ind i mine Ord. Jeg siger, man ønsker, saasnart som mueligt, Occasion og Leylighed at tiene dem igien udi lige Tilfælde. Begyndelsen skeer præcise Klokken 5, at det kand have Ende Klokken 7.

|X
HENRICH.

Hans Tienere, Hr. Bedemand!

|X
HAMMER.

Saa ere de da saa god at lade sig indfinde?

|X
HENRICH.

Det skal ikke manqvære, og det uden Condition at forlange deres Assistance udi deslige Tilfælde; thi imellem os at sige, saa har vi ikke i Sinde at døe saa hastig.

|X
HAMMER.

Efter Behag, I gode Venner.

⌘
HENRICH.

Kommer der ellers andre?

⌘
HAMMER.

Ja vist, der kommer adskillige fornemme Folk, som en Theemand, en Viintapper, item Henrich Suur-Stæg og to udaf Israels Børn, som alle ere Comoe- dien paarørende.

460

⌘
HENRICH.

Ja jeg veed nok, hvor udi det Slægtskab bestaaer.

⌘
HAMMER.

Serviteur, deres Tienere! adiøs.

Han gjør 3 Reverencer, og de svarer ham.

⌘
SCHUMACHER.

Vi maa da hen og lave os til.

⌘
HENRICH.

Ey, der er jo langt til Klokken er halvgaaen Syv.

⌘
SCHUMACHER.

Vi blev jo bidden til Klokken 5.

⌘
HENRICH.

Vi sætter jo ogsaa paa vores Placater, at Begyndelsen skal skee præcise Klokken 5, men har vi holdet det nogen Tiid?

⌘
MADEMOISELLE HIORT.

Men hvad skal jeg nu tage mig fore, efterdi Comoedien er til Ende?

⌘
HENRICH.

Dersom I har nogen Capital, vil jeg raade jer til at leve af jer Rente, men saasom maaskee I har ingen, kommer I til at tiene.

⌘
MADEMOISELLE HIORT.

Hvor skal jeg vel faae Tieneste? Vi har jo lagt os ud med alle Folk, Officiers, Doctores, Advocater, Kandestøbere, Marqviser, Baroners, Barberers.

⌘
HENRICH.

Det er min Troe sandt. Jeg har ikke tordt lade mig engang barbere, siden vi spillede den Comoedie om Mester Geert.

|X

MADEMOISELLE HIORT.

Ja vi er min Troe ikke ilde opskiørted allesammen.

|X

HENRICH.

Jeg vil da raade hende, at hun gifter sig,

Mademoiselle.

|X

MADEMOISELLE HIORT.

Det er ikke saa læt at gifte sig, som du tænker, Henrich.

|X

HENRICH.

Vil ingen anden have hende, saa vil jeg; men jeg gifter mig ikke paa anden Maade end udi Comoedierne, nemlig paa een Aften.

|X

MADEMOISELLE HIORT.

Ey! ud og laver eder til, nu er ikke Tiid at skiemte.

461

|X

SCEN. 5

|X

Montaigu klædt som en Kok. Hammer som Jøde. Montaigu taler Fransk, som gaaer ud paa Gasconsk, og Hammer Høtydsk. Discoursen gaaer ud paa, at eftersom Comoedien er død, de skal have Besværlighed at faae deres Penge, som de har forstrakt til Acteurerne. De regner Vexelviis op, hvad de have at fordre hos enhver, og det hver paa sit Sprog; i det samme kommer man med Liget, og de to rangerer sig i Følge-Parret med. Processionen skeede saaledes: Først kom alle Monsr. Montaigus og Madame Coffres Børn, dernest Acteurerne efter Ancienneté, og andre som man fik dertil, hvorefter kom en, som slog paa Tromme, overklædt med sort, hvorefter tvende med Marschal-Stave og langt Flor der paa, derpaa Liget, som var en Acteur, og blev trilled paa en Hiulbør, hvilken sank ned udi det Hull paa Theatro, efter at Marschen var giort trende gange om Theatret. Efter Liget kom endnu en tom Hiulbaare, derpaa fulte Actricerne, udi hvis Paasyn Henrich styrtede sig ned udi Graven af Sorg, efter som han ikke vilde overleve Comoedien, og endelig sluttede Thalia Troppen. Hun blev tilbage efter de andre, og holdt efterfølgende Tale paa Vers.

|X Jeg, som med oprakt Hals kom frem i bunted Klæder,
Med nedtrykt Hoved nu i Sørge-Dragt fremtræder.
Da var en Fødsels-Fest, nu følger vi en Død,
Da regned Velstand ned, nu truer Himlen Nød.
I første Aar, som vi en gylden Tiid kand kalde,
Vi frygted for at see vor Gallerie nedfalde.
Det andet Aar var knapt, dog fik vi stundom lidt,
Den tredje Vinter vi fremslæbet paa Credit.
Da Hunger nogle drev til Jylland, Fyen, Norge.
Da truede Tyon ey Draabe Viin at borge;
Hos Kræmmer, Handværks-Mand, hos Bager, Brygger, Kok,
En Stræg ey meere var at faae paa Karvestok.
462 Vi trakke Vexler, men som ingen endossered,
De kommer med Protest igien uhonorered;
Bød Assignation paa vented Aarlig Løn:
Men alt omsonst, her hialp ey Løfter meer, ey Bøn.
Hos Jacobs Sønner selv, som af tre dobbelt Rente
Til Medynk drives tit, var intet meer at hente.
Paa stempeld, slet Papiir vor Haand var lige god,
Nok at en Henrich og Pernille tegned stod.

I saadan Tilstand vi til denne Tiid har levet,
Imellem Slutterie og Raadhuus vi har svævet,
Indtil Comoedien sin Død og Helsot fik,
I Dag all Verdens Gang af hverdags Feber gik.

✂

Den danske Comoedies Liigbegiængelse Noter

✂ S. 451

Liigbegiængelse, Ligfærd, Begravelse.

✂ S. 452

Henrich. Det vides ikke, hvem der udførte denne Rolle. Da Henrich Wegner (o. 1701-43) ikke staar opført paa Listen over Teatrets Skuespillere 1726 og 1728, maa det formodes, at han ikke tilhørte Truppen i 1727. - *privilegeret*. Siden 14. August 1722 besad Montaigu (og hans Trup) Privilegium paa at opføre Komedier paa Dansk i København. - *Schumacher*, Johannes, var ved Truppen 1726-28. - *Hiort*, Sophie, var ved Truppen fra 1723 eller 24 til 1728. - *Hammer*, Rasmus, var Truppens Kopist (Skriver) og Diktør (Sufflør) fra 1722. - *Montaigu*, se Bind III, S. 7.

✂ S. 455

skrevet mig et X for et V, dvs. bedraget mig - ved i Regnskabet at ændre Gælden til det dobbelte Beløb (idet Romertallet V= 5 ved Forlængelse af dets Streger nedefter let kunde se ud som den romerske Talværdi X= 10). - *Debet*, lat. »han skylder«; Gæld.

✂ S. 456

dito, ital. ditto, »sagt«, det samme. - *Suur-Stæg*, Steg af Oksekød (eller Hestekød), som før Stegningen har ligget i Eddike. - *Berge-Fisk*, Bergensfisk, egentlig Bjergfisk, Torsk der er tørret og derefter udblødt i en Lud. - *item*, lat. endvidere, fremdeles. - *Simle*, lille rundt Stykke Brød af Hvedemel (eller Rugmel). - *ævret Smør*, Smør, som kærnes af Mælken, medens Kærne gaar paa Ævret (græsser paa de høstede Marker). - *Couleur de*, 463 fr. med Farve som. - *Skoefæt*. Dass har: kar-fedt. - *tvende ordinaire*, to almindelige, sædvanlige. - *Faste-Dage*. Nogle Mennesker holdt, for Sundhedens Skyld, regelmæssige Fastedage. - *Knaster-Tobak*, Kanaster, Tobak fra Venezuela. - *ikkun*, kun. - *Skind-Suppe*, Kallunsuppe; ogsaa brugt om darlig, tynd Suppe. - *Manu mea propria*, lat. med min egen Haand. - *Henrich Suur-Stæg*, hos Dass: Rasmus etc.

✂ S. 457

continueret, fortsat. - *Sedler*, Billetter. - *endelig*, ganske vist, i Virkeligheden. - *Rulle*, Rolle. - *Authores*, lat. Forfattere. - *Anstød*, Sygdomstilfælde, Anfald.

✂ S. 458

gispede, snappede efter Vejret; Teatret havde jo svært ved at aande! - *staaet mig an*, behaget mig. - *genereuse*, fr. gavmild. - *Actricerne*, Skuespillerinderne. - *Grønskolding*. Dass har: grov knolling. - *Lædike*, lille Skrin eller Æske; mindre Rum, Gemme (i en Kasse). - *geraaden udi*, faldet, kommet i. - *efter Proportion*, i Forhold, forholdsvis.

✂ S. 459

betage, berøve, frarøve. - *Dydziirede*, ærbare. - *imellem 9 og 10 Slet*, mellem Kl. 9 og 10. - *tiensydmygste*, meget ærbødige. - *Petition*, Begæring, Andragende. - *Seigneurs*, fr. (fornemme) Herrer. - *Bilthugger paa Kongens Nye-Torv*. Montaigu boede en Tid hos Billedhugger Heimbrodt paa Kongens Nytorv. - *Geleide*, Ledsagelse, Følge. - *Comitat*, lat. Ledsagelse, Følge. Occasz'on, Lejlighed. - *præcise Klokken 5 etc.*, Teaterplakaterne havde en lignende Ordlyd. - *manqvere*, mangle. - *Condition*, Betingelse. - *Venner*, hos Dass: Herrer. - *Theemand*, Vært i et Tehus, Indehaver af en Restaurant.

✂ S. 460

Serviteur, fr. Tjener. - *Reverencer*, ærbødige Buk eller dyb Nejen. - *halvgaaen Syv*, halv 7. - *Marqviser*, af fransk marquis, Adelstitel mellem Hertug og Greve. - *Comcedie om Mester Geert*, Mester Gert Westphaler (se Bind III). - *ikke ilde opskjært*, i en vanskelig, pinlig Situation.

✂ S. 461.

Kok, Restauratør. - *Gasconsk*, Sproget i det sydvestfranske Landskab Gascogne. - *Discoursen*, Samtalen. - *Vexelviis*, skiftevis. - *rangerer sig*, anbringer sig, opstiller sig. - *Følge-Parret*, Følgeparrene, Sørgeparrene. - *Madame Coffre*, Helene (død 1728) var Enke efter Maleren Benoit le Coffre; hun var knyttet til Skuepladsen 1722-27. - *Ancienneté*, fr. Anciennitet, Tjenestealder. - *en tom Hiulbaare*, en Trillebør i Stedet for en af de Kareter, som ofte fulgte et Ligtog, undertiden uden Passager. - *oprakt Hals*, løftet Hoved. - *bunted*, broged. - *Himlen Nød*, Dass: Himmel Nød. - *fil Jylland*, *Fy en*, *Norge*. Nogle af Skuespillerne rejste Sommeren 1725 til Norge og øjensynlig ogsaa til andre Egne uden for København. - *Tyon*, dvs. Mathieu Toyon, en Gascogner, der havde Beværtning og Vinhandel i Pilestræde. - *borge*, lade faa paa Kredit. - *Karve- 464 stok*, Stok til

Indskæring af Karver, Streger, for at holde Regnskab over noget.

⌘ S. 462.

trakte, trak. - *Assignment, Anvisning.* - *Jacobs Sønner.* Komediehuset havde Gæld hos jødiske Pantelaanere. - *stempeld, slet Papiir,* stemplet eller ustempelt Papir, - *Slutteriet, Gælds fængslet. Raadhuus,* dvs. Arresten. - *sin ... Helsot fik,* blev dødssyg, syg til Døden. - *hverdags Feber,* Feber, der kommer igen hvert Døgn.